הלכה · משנה תורה · מפרשים · שורשי הים · ספר אהבה

שורשי הים על משנה תורה, הלכות מילה

רבי יצחק מאיו

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שורשי הים על משנה תורה, הלכות מילה

רבי יצחק מאיו

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שורשי-הים-על-משנה-תורה-הלכות-מילה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה ט 4
פרק ב 12
הלכה ט 12

פרק א

הלכה ט

שורש מצות מילה שדוחה את השבת מילה **בזמנה דוחה את השבת כו'**. והנה התוס' במגילה ד"ד ע"ב כתבו דמאי דלא גזרו ביה רבנן משום גזי' דרבא משום דמילה חמירה דנכרתו עליה י"ג בריתות. ודבריהם הללו אשתמיט מיניה דהרב ברכ"י נר"ו בסי' תקפ"ח דמהדר ליישב דברי התוס' דכתובות דף נ"א דלא לסתרו דברי הט"ז בי"ד סימן קי"ז שכתב דדבר המפורש התירו בתורה אין כח ביד חכמים לגזור עליו יע"ש.

והנה עינינו הרואות דהתוס' לא ס"ל הך כללא ועיין בס' לשון למודים חא"ח סי' קס"ב שסייע סברת הט"ז ממ"ש התוס' בפרק אז"ן דס"ד ע"ב ד"ה ולא ישכור וז"ל ולפי' ר"ת צ"ל דה"פ רבית גמורה היא מדרבנן ולפי שהתורה התירה בהדייא לא העמידו חכמים דבריהם שם עכ"ל. מבוארים דבריהם בהדייא כסברת הט"ז והביא עוד מ"ש התוס' בפרק הנז' ד"ע ד"ה תשיך וז"ל וי"ל דהכי פריך כיון דאמר רחמנא דמצוה לחסרן לא היה להם לחכמים לאסור עכ"ל משמ' דדוקא היכ' דאיכא מצוה דאורייתא אין כח ביד חכמים לאסור אבל היכא דליכא אלא התירא יש כח ביד חכמים לאסור וכתב עוד דלדעת רבינו דאיכ' מ"ע להלוות לגוי ברבית ואפי"ה מדרבנן אסור נראה דס"ל דאפילו בדאיכא מצוה דאורייתא יש כח ביד חכמים לאסור וכ"ש היכא דאיכא התירא לבד ועיין בספר חוות יאיר סימן קמ"ב ובספר שם אהרן בקו' שבולי לקט בחי' קדושי' דל"ט שהביא סיוע לסברת הט"ז. והר"ב שער המלך כתב שמצא כתוב בשיטה כת"י למסכת סנהדרין פ"ב די"ט עלה דאמרינן התם בגמ' מלך לא דן לא שנו אלא למלכי ישראל אבל מלכי בית דוד דן ודנין אותם דכתיב בית דוד כה אמר ה' דינו לבוקר משפט כו' והק' בשיטה הנז' דמאי ראיה מייתי מהאי קרא והא טעמא דמלכי ישראל לא דן ולא דני' מפרש התם משום מעש' שהיה בימי רבי שמעון בן שטח וינאי המלך וכיון שכן לאחר אותו מעשה אפשר דאף מלכי בית דוד לא דן ולא דני' ותירץ דכיון דגבי מלכי בית דוד איכא מצוה לדון מקרא דדינו לבוקר משפט ודאי דעליהם אין כח ביד חכמים לאסור עכ"ל. וכן מצאתי למרן כ"מ בפ"ג מהלכות מלכים ה"ז שהק' כקושיית השיטה של כת"י שכתבנו וכת' שדברי רב יוסף שאמר לא שנו אלא מלכי ישראל כו' כך פירושו כיון שמצינו בבית דוד שהזכיר הכתוב בהם דינו לבוקר משפט אע"פ שהיה אירע תקלה על ידם לא היו גוזרי' דמלך לא דן ולא דני' אותו שלא לחלוק על דברי הכתוב אבל במלכי ישראל כל שאירע תקלה על ידם יש לנו רשות לגזור שלא דן ולא דני' אותו והכי קאמר כשגזרו לא גזרו אלא על מלכים העומדים מבית ישראל אבל אם יעמדו מלכים מבית דוד לא גזרו

עליהם עכ"ל.

והדבר קשה שזה היפך מ"ש רבינו פ"ה מה' מלוה ה"א וה"ב גבי רבית דגוי דאפי' דלדידיה איכא מ"ע להלוות לגוי ברבית אפי"ה כתב שחכמים אסרו להלוות לגוי ברבית שמא ילמוד ממעשיו כו' והוא תימא איך כתב מרן תירוץ לדברי רבינו ולא זכר ש"ר שדברי רבינו גבי רבית היא היפך תירוצו וצ"ע. ועיין להתוס' בפ' נערה דנ"א ע"ב ד"ה אונס דשרי רחמנא היכי משכחת לה שכתבו וז"ל אע"ג דשמואל חיישינן קאמר משמע ליה דמדאורייתא קאמר דאי מדרבנן לא היו מוציאין אותה על כך עכ"ל ואם איתא לסברת הט"ז דכל דמפורש התירו בתורה אין כח ביד חכמים לאסור הו"ל להתוס' ז"ל לומר דהכי פריך דכיון דאונס רחמנא שרייה לא היה להם לח' לחוש דתחילתה באונס וסופה ברצון. ועיין בשיטה מקובצת שם שתירצו תירוץ אחר לקושיית התוספות ודע שהט"ז שם בי"ד סימן קי"ז ישב ע"פ דרכו דברי התוספות דפרק לולב הגזול דל"ט ע"א ד"ה וליתיב והרב שער המלך הכריע היפך דבריו מדברי התוס' שם ד"מ ע"ב ד"ה על חיין אינן מתחללין שכתבו דבירושלים מותר לקנות בהמה לזבחים מדמי מעשר שני כדמוכח במשנה פ"ק דמעשר שני. ומדלא הביאו ראיה מקרא שכתוב ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן שמעינן דס"ל דמקרא ליכא ראיה דאפשר דמדרבנן אסור לכך הביאו ראיה מהמשנה.

ולדידי יש קצת ראיה לדברי הט"ז ממ"ש התוס' בחגיגה דח"י ע"א ד"ה חולו של מועד דאיסור מלאכה בחה"מ לא אסור אלא מדרבנן ואפי"ה פריך בגמרא ומלאכה בחה"מ מי שרי משום דכיון דאית לן אסמכתא מקראי לאסור לא מסתבר ליה לתלמודא לאוקמי קרא דחג האסיף בחה"מ דמשמע דקרא מתיר מלאכה בחה"מ בהדייא היפך האסמכתא יעו"ש. משמע דס"ל כסברת הט"ז דכל שמפו' התירו בהדייא אין כח ביד ח' לאסור ולהסמיך אקראי וע' בס' ראשון לציון דע"ב ובתשו' דברי יוסף סי' ע"ח מ"ש ע"ד הט"ז וע' להר' יד מלאכי כלל רצ"ה יע"ש ועיין בתוס' דכתובות דכ"ד ובקדושי' דע"ו שכתבו דשפיכה והפשט וניתוח הכשרים בזרים לא היו מניחי' לעשותן אלא הכהנים המיוחסים המשיאין לכהונה ובברכות דל"א גבי קרא דאל הנער הזה התפללתי ודו"ק.

עוד כתב רבי' ושלא בזמנה אינו דוחה את השבת ולא את היו"ט כו'. הנה התוס' בפ"ק דשבת דכ"ד ע"א ד"ה ולא מילה שלא בזמנה כו' כת' וז"ל וה"ר יוסף פורת לא גריס דאתייא בק"ו דהא בלאו ק"ו נמי אתי דאתי עשה ודחי ל"ת ורב אשי הוא דמשני דיו"ט עשה ול"ת הוא ואין עשה דוחה ל"ת ועשה. וק' לר"י דבפ"ק דביצה משמ' דאית ליה לרבה כרב אשי דיו"ט עשה ול"ת הוא כו'. ולכן פי' דאתייא בק"ו דנדרים ונדבות דדחי

יו"ט אע"ג שלא נכרתו עליה י"ג בריתות מילה לא כ"ש יע"ש.

ושמעתי מפי מרן מלכא מוהרח"א נר"ו ששמע להרב המובהק מוהר"י וילנא ז"ל דק"ל לגי' הר"י פורת ז"ל דלא גריס דאתייא בק"ו דבלאו ק"ו נמי אתי עשה דמילה ודחי ל"ת דיו"ט מה יענה למה שהק' התוס' בריש יבמות ד"ה ע"ב ד"ה כולה דלמה לן למילף דאתי עשה ודחי ל"ת מכלאים בציצית דנילף משריפת קדשים מדאצטרי' קרא למעט דלא דחי משום דיכול להמתין למחר מכלל דבעלמא דחי. והם ז"ל תירצו דלא ילפינן משריפת קדשים מדאצטריך קרא דאיכא למימר דאצטריך התם דוקא למעט שריפת קדשי' ביו"ט משום דאשכחן דאפי' אוכל נפש שרי וכ"ש שריפת קדשים שהוא דבר מצוה וכמ"ד נדרים ונדבות קרבים ביו"ט דאי לא לאו כ"ש הוא אבל בעלמא לא דחי להכי אצטריך קרא דכלאים בציצית יע"ש. והשתא לדברי הר"י פורת ז"ל אכתי תקשי למה לא יליף דאתי עשה ודחי ל"ת מדאצטריך קרא גבי מילה שלא בזמנה לומר דלא דחי יו"ט משום דאפשר למחר מכלל דבעלמא דחי דלדברי ר"י דגריס משום דאתייא בק"ו מנדרים ונדבות ל"ק דאצטריך קרא גבי מילה דוקא למעט משום דאתי בק"ו דנדרים ונדבות דדחי יו"ט אבל בעלמא הוה אמינא דלא דחי להכי אצטריך קרא דכלאים בציצית אבל להר"י פורת דלא גריס האי ק"ו דס"ל דליכא ק"ו מאי יענה לקושי' התוס' ז"ל דאמאי לא יליף לה מדאצטריך קרא במילה שלא בזמנה למעט יו"ט. ואיהו נר"ו תריץ יתיב דאף דלהר"י פורת ליכא ק"ו מנדרים ונדבות ומש"ה לא גריס דאתייא בק"ו מיהו ס"ל דאתי במה מצינו מנדרים ונדבות. דהשתא משו"ה אצטריך ליה למילף מכלאים בציצית משום דממילה שלא בזמנה לא אתי מדאצטריך קרא למעט יו"ט דאיכא למימר דאצטריך קרא למעט מילה שלא בזמנה ביו"ט משום דאתי במה מצינו מנדרים ונדבות אבל בעלמא לא דחי אלו דבריו נר"ו. ולדידי לא שמיע לי דאם איתא דאזיל ומודה הר"י פורת דאתי במה מצינו מנדרים ונדבות ומק"ו דוקא הוא דס"ל דלא אתי ולהכי לא גריס בגמ' דאתי בק"ו למה זה נדחק לומר דרבה לית ליה דרב אשי דיו"ט עשה ול"ת הוא דאפילו אי' ס"ל כר"א שפיר קאמר דאצטריך קרא למעט מילה שלא בזמנה משום דהוה אמינא דדחי יו"ט דאתי במה מצינו דנדרים ונדבות. אלא ודאי דס"ל דלרבה לא אתי לא במה מצינו ולא בק"ו. ולעיקר קושיית הרב מהר"י וילנא נ"ל דאפילו להר"י פורת ז"ל איכא למימר דלרבה אה"נ דאיצטריך קרא למעט מילה שלא בזמנה ביו"ט ולא אצטריך ילפותא דכלאים בציצית דממילה שלא בזמנה יליף ומאן דיליף התם מכלאים בציצית ס"ל כמ"ד דנדרים ונדבות קרבי' ביו"ט וכמ"ש התוס' שם לעיקר קושייתם והילכך לא מצי למילף מדאצטריך קרא למעט מילה שלא בזמנה דמצי למימר לך דאצטריך קרא דוקא למילה שלא בזמנה משום

דהוה אתי מק"ו דנדרים ונדבות אבל בעלמא להכי אצטריך ליה היקשא מכלאים בציצית מיהו רבה אית ליה כמ"ד נדרים ונדבות קרבים ביו"ט וקאמ' דמילה שלא בזמנה הוה דחי יו"ט משום דאתי עשה ודחי ל"ת ומינה יליף בעלמא דאתי עשה ודחי ל"ת ודו"ק.

שורש אתי עשה ודחי ל"ת **עוד** כתב רבינו **ובין בזמנה ובין שלא בזמנה דוחה את הצרעת כו' ואע"פ שקציצת נגע צרעת בל"ת יבא עשה וידחה ל"ת כו'**. דע דהא דעשה דוחה ל"ת היינו דוקא היכא דבעידנא דקעקר לאו קמקיים עשה הכי אמרינן בכל דוכתא. וכתב הרב מ"א בא"ח סימן תמ"ו סק"ב משם רש"ל דהיכא דהעשה הוא עשה דרבים דוחה ל"ת אפי' שלא בעידנ' ודע עוד שכתב הרב מש"ל רפ"י מהלכות ק"פ משם התוס' דלא בעינן בעידנא אלא היכא דאפשר וכתב שהוא חידוש יע"ש.

ושמעתי מקשים ומטו בה משם מורינו הרב כמוהר"א ן' עזרא זלה"ה דמה חידוש הוא זה והלא מחלוקת קדום הוא כתבו הרב נ"י בפ' אלו מציאות עלה דאמרינן התם דאין עשה דהשבת אבידה דחי ל"ת דטומאת כהן כשהיתה האבידה בבית הקברות. וכתב הנ"י וז"ל ואיכא למקשה ל"ל טעמ' דאין עשה דוחה ל"ת ועשה ותיפוק ליה דאפי' דליכא אלא לאו גרידא לא דחי ליה כיון דבעידנא דקעקר ליה ללאו דטומאה לא קמקיים עשה ותירץ בשם הר"ן ז"ל דה"נ בשעה שהוא מתעסק במצות השבת אבידה קמקיים עשה ואע"פ שעדיין לא גמרה דהוא ז"ל סבו' דגוף עיקר העש' מתחיל משעת ראיית האבידה וכתב שהר"ב ר' יוסף חולק עליו בזה דעיקר העשה אינו אלא בשעה שמשיב האבידה לבעליו והשאר הוי כעין מכשירי מצוה ודמי למכשירי שאר מצוות שאעפ"י שצריך לעיקר מצות נטילת לולב לעוקרו מן הדקל העיקר הוא נטילת הלולב ואע"פ שמתחילה מתעסק הוא בקיום המצוה גם ההשבה נמי כן הוא עכ"ל. וא"כ בשובר עצם כדי לאכול המוח שבתוכו דדמי להאבידה בבה"ק אין ספק דלדעת הר"ן חשיב כעוסק במצוה גופה של אכילת הפסח דאע"פ דבעת שבירה ליכא אכילה מ"מ כיון דלא אפשר בלא שבירה חשיב כמתעסק במצוה גופה דומיא דאבידה בבה"ק דבעת הטומאה אע"פ שאינה משיבה באותה שעה מ"מ כיון דמתעסק בה להשיבה חשיב כעוסק במצוה גופה. ולדעת ה"ר יוסף ז"ל חשיב כמתעסק במכשירי מצוה ולא כמצוה גופה וא"כ אין כל חדש בדברי התוספות הללו שהביא הר"ב מש"ל ז"ל שדבריהם ז"ל הם דברי הר"ן שכתב הנ"י אבל ה"ר יוסף חולק עליו את"ד הרב מוהר"א ן' עזרא ששמעתי.

ולדידי אין שייכות לדברי התוס' שהבי' הרב מש"ל למ"ש הנ"י בשם הר"ן דמ"ש הר"ן לגבי השבת אבידה דגוף עיקר המצוה מתחי' משעת ראיית האבידה לא מפני שאי אפשר לבא לידי ההשבת אלא ע"י ההתעסקות בה מתחילת ראייתה הוא דס"ל הכי דא"כ בכל

מ"ע נמי א"א להתקיים גוף המצוה אלא ע"י ההתעסקות בתחי' בהכשר המצוה כגון לעקור הלולב מן הקרקע כדי ליטלו. וכיוצא בשאר המצוות כמ"ש הנ"י ז"ל שם ובהנהו ודאי אזיל ומודה הר"ן ז"ל דאין הכשר המצוה חשיב גוף המצוה וכמבואר בפסחים דס"ה דאמרינן הרכבתו חוץ לתחום אינו דוחה שבת וכיוצא לזה שם. ובשבת פרק ר"א דמילה דקל"ג גבי הכשר מצות מילה ובבכורות דף כ"ט גבי הנוטל שכר להזות כו' אמרינן כאן בשכר הזאה כאן בשכר הבאת ומילוי. דמכל אלין דוכתי מבוא' דהכשר מצוה אע"פ שאי אפשר לגוף המצוה לקיים בלעדה לא חשיב כגוף המצוה ואי אפשר להר"ן ז"ל שיחלוק על זה אלא הוא ז"ל סבור דמצות השבת אבידה דוקא דחזינן בלאו דלא תוכל להתעלם דגזר ביה רחמ' דמעת ראיית האבידה מתחיל איסור הלאו דלא תוכל להתעלם מינה דן הר"ן ז"ל דעשה נמי דהשבת מתחיל מעת ראייתה דומייא דלאו וכמ"ש הנ"י ז"ל לעיל מלשון זה שכתבנו בשם הר"ן והרמב"ם ז"ל יע"ש משא"כ בשאר מצוות עשה אזיל ומודה דהכשר המצוה לא חשי' כגוף המצוה. ולדידיה ודאי עיקר גוף מ"ע דאכילת הפסח אינו אלא אכילתו ממש וכל דמקמי אכילתו אינו אלא הכשר מצוה ולא חשיב הכשר מצוה כגוף המצוה לענין דמקרי בעידנא וזה ברור. ובכן זה שכתבו התו' בענין שבירת העצם בפסח אע"ג דבעת שבירתו לא חשיב בעידנא אפי"ה אתי עשה דאכילת פסח הבא אחרי כן ודחי לאו דשבירה משום דאי אפשר בלא"ה לקיים העשה אחרי כן אין לו שייכות עם מ"ש הר"ן גבי השבת אבידה כמבואר. וכיון דלכ"ע שבי' העצם כדי לאכול המוח שבתוכו אינו אלא הכש' מצו' האכילה ואז לא חשי' בעידנא מי גילה לנו דמשום דאי אפשר לקיימה אחרי כן נדחה הלאו עכשיו שלא בעידן קיום העשה ולזה כת' הרב מש"ל שהוא חידוש גדול בעיניו וברור.

ואי קשייא לך בעיקר דברי התוס' הללו שכתבו שכל שאי אפשר לקיים העשה בעידנ' דדחי הלאו דחינן הלאו תחילה כדי לקיים העש' הבא אחריו דזה נראה היפך הש"ס דהא עלה דאמר ר"ל בכל דוכתא ביבמות ד"ך ע"ב ובנזיר דנ"ח ודע"א ובשבת דקל"ג ובסנהדרין די"ט ומנחות ד"מ כל מקום שאתה מוצא עשה ול"ת אם אתה יכול לקיים שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה ל"ת. אמרינן דאין עשה דוחה ל"ת אלא היכא דבעידנא דקעקר לאו מקיים עשה דמבואר מזה דכל דליכא בעידנא דחינן העשה מקמי הלאו ולא מקיים העשה כלל וזה היפך דברי התוס' דמשום קיום העשה הבא אחרי כן דחי' הלאו אפילו שלא בעידנא. הא ודאי ל"ק כלל דע"כ לא אמרינן בגמרא דדחינן העשה אלא דוקא היכ' שאינו מתעקר העשה לגמרי כגון מילה בצרעת בשבת וכיוצא שאם אינו בעידנא דחינן העשה דמילה בשבת ואינה נדחית לגמרי אלא מזה האיש ומזה היום

אבל מ"ש התוס' הוא במצוה שאם נדחית העשה יתעקר המצוה לעולם כההיא דאכילת פסח שאם לא נשבור העצם לאכול המוח הנה לעולם לא יוכל לקיים עשה דאכילתו של מוח דלעולם יבא הלאו קודם העשה דאכילה זה נראה כוונתם בלי ספק. ויש להביא ראיה מדברי התוס' ז"ל הללו למה שחילק הרפ"ח בהלכות ר"ה סימן תקפ"ח סק"ה על מה שהק' הרא"ם ז"ל איך תוקעין שופר ביו"ט ולא גזרו שמא יתקן כלי שיר כמו שגזרו בשבת שמא יעבירנו ד"א בר"ה. ותירץ וז"ל ועיקר קושיא אינה שלא מצינו שחכמים יעקרו מצוה אחת לגמרי מן התור' שלא יתקעו בשופר לעולם ומה שיש לישא וליתן בדברי הרא"ם ז"ל הללו אכתוב בס"ד בפ"ב מהלכו' שופר ה"ו.

ודע שהתוס' בפרק השולח דמ"א ע"א ד"ה לישא שפחה כתבו דכל היכא דהעשה מקיים האיש והאשה עוקר את ל"ת ואינה מקיימת עשה לא אמרי' כיון דלגבי דידיה אתי עשה ודחי ל"ת אף לגבי דידה כן יע"ש וכעין זה כתבו מוהר"י אבועאלפייא הזקן והר"ש אלגאזי בס' אהבת עולם הביא דבריהם הרב בני חיי שם בחי' לגיטין. והוא ז"ל תמה על דבריהם מההיא דאמרינן בפ' אלו נערות גבי אונס שותה בעציצו אי אמרה לא בעינא מי איתיה לעשה כלל ולמה לי האי טעמא ת"ל מטעם דנהי דלגבי דידיה ניתן לידחות הלאו מפני העשה אבל לגבי דידה ליכא עשה ולא ניתן לידחות הלאו ועיין בספר אור יקרות מה שתירץ לזה. וכדבריו כתב ג"כ מוהר"א יצחקי ז"ל בס' ז"א ח"א דק"ח ע"ג ועיין בספר שמע יעקב די"א ע"א שתמה כן על דברי התוס' הנז' ותירץ דאפשר דהיינו נמי מאי דמשני הש"ס אי אמרה לא בעינא מי איתיה לעשה כלל. כלומר דאיהי לא מפקדא בעשה זה יע"ש וכדבריו כתוב בתוס' ישנים לכתובות וז"ל אי אמרה לא בעינא כו' הק' הר"א עזרא אמאי אצטריך קרא בפ"ק דיבמות דאין עשה דכבוד דוחה שבת הא ליכא עשה דאי אמרה לא בעינא לכבוד מי איתיה לעשה. וי"ל דהתם מ"ע מיד כשציוה האב הוי עשה לעשות מצותו ולי נראה דהכא גבי דידה ליכא עשה דהא אי בעי' אמרה לא בעינא ליה הילכך אין לה לעבור בלאו משום עשה דידיה דהיא מוזהרת כמותו והשוה הכתוב אשה לאיש כדאמרינן בפ' יש מותרות עכ"ל. ועיין בספר אסיפת זקנים מ"ש בשם הרשב"א והרמב"ן והריטב"א והרא"ה. ועיין עוד בספר שמע יעקב די"א ע"א מה שהק' בתשו' הרשב"א סימן י"א ותמיהתו היא תמיהת מוהרימ"ט בחי"ד סימן מ"ז בתשו' הנז' יע"ש ואשתמיט מיניה ועיין עוד בס' קול יעקב בדרושיו שעמד על קו' מוהרי"א והתוס' דפרק השולח וההיא דפרק אלו נערות ואין כל חדש בדבריו ז"ל. ועיין בדרשותי בדרוש לשבת תשוב' שנת התקנ"ט יע"ש.

ודע שהר"ב הכריתות כתב דאע"ג דקי"ל אתי עשה ודחי ל"ת במקדש לא דחי והכי איתא

בפרק דם חטאת דצ"ז. ויש לחקור אם הלא תעשה ליתיה במקדש דוקא אלא איתיה נמי חוץ למקדש אי בכה"ג אמרינן נמי דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש. ועיין בפסחים פרק כיצד צולין דפ"ג עלה דמתניתין דהעצמות והגידין והנותר ישרפו בששה עשר חל ט"ז להיות בשבת ישרפו בי"ז דפריך עלה בגמרא ואמאי ליתיה עשה וידחה ל"ת ומשני שנויי טובא ולא משני דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש ש"מ דכיון דהלא תעשה כל מלאכה ביו"ט ליתיה במקדש לחודיה אלא אף חוץ למקדש להכי לא מצי לשנויי הכי. ועיין עוד בפ"ק דיבמות דף ה' ע"א עלה דאמרי' את שבתותי תשמורו ומקדשי תראו יכול יהא בנין בה"מ דוחה ת"ל את שבתותי תשמורו ופרכינן ונגמר מינה דאין עשה דוחה ל"ת כו' ומאי קושייא שאני בית המקדש דאין עשה דוחה ל"ת וגם ממאי דס"ד התם למילף מהתם דטעמ' דכתב רחמנא הא לא"ה אתי עשה ודחי ל"ת כו' יע"ש.

ודע שכלל זה נראה דאשתמיט מיניה דהר"ב מגילת אסתר בחי' לספר המצוות במצוות ל"ת סימן ס"ט שכתב דלדעת הרמב"ם בעל מום הוזהר על כניסת העזרה בין האולם ולמזבח אפי' שלא לצורך עבודה ומה שהתירו ליכנס שם בעל מום משום מצו' ערב' הוא לפי שמצות ערבה במקדש הלמ"מ היא כדאיתא בגמ' וא"כ אתי עשה דערבה ודחי ל"ת שאין בו כרת עכ"ל. ולפי כלל זה דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש אין מקום לתירוצו ואולי משמ' ליה להרב ז"ל שלא נאמר כלל זה אלא במידי דאכילה דמקד' אבל לא בשאר מילי שבמקד' והוא דוחק. ועוד י"ל דכלל זה אין הכל מודים בו שהרי באותה סוגייא דפרק דם חטאת עלה דפרכינן וליתי עשה ולידחי ל"ת רבא הוא דמשני דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש אבל רב אשי תריץ יתיב שינוייא אחרינא יע"ש. ולרב אשי אפשר דאף במקדש אתי עשה ודוחה ל"ת ואף דרבא מייתי סיעתא לדבריו מההיא דועצם לא תשברו בו כבר כתבו התו' שם דרבא לטעמיה יעו"ש וא"כ אפשר דר"ל דס"ל דכהנים בעלי מומין נכנסים בין האולם ולמזבח בערבה ס"ל דאף במקד' אתי עשה ודחי ל"ת.

ואולם זו היא שק' אצלי לדברי הר"ב מגילת אסתר שכתב דכיון דאיכא הלמ"מ לנטילת ערבה במקד' א"כ אתי עשה ודחי ל"ת דא"כ מאי האי דקאמר ליה רבי יוחנן לר"ל התם מי אמרה כו' ומפרשינן מי אמרה בבעלי מומין דילמא (בטמאין) [בתמימים] כו'. והשתא כיון דאיהו מודה דערבה במקד' הלמ"מ בנטילה אף בעלי מומין נמי במשמע דהא אתי עשה ודחי ל"ת. ועוד לפי דבריו למה נקט ר"ל בעלי מומין דוקא ולא זרים דהא זרים נמי איתנהו בהכי דאתי עשה ודחי ל"ת ומתוך דברי הרב ז"ל נראה דזרים לא אסירי מעיקרא בלאו זה כמ"ש בתחילת דבריו. ועיין להר"ב מ"ל בספ"ט מהלכות ביאת מקדש. ושוב התבוננתי בדבר וראיתי שזה שכתבנו שרב אשי פליג עליה דרבא וס"ל דאף במקדש אתי

עשה ודחי ל"ת אי אפשר לאומרו דא"כ תקשי ליה לרב אשי אותה שהק' בפסחים פרק אלו עוברין דף מ"ד למה אין היתר מצטרף לאיסור בכל התורה כולה דומייא דנזיר ורב אשי גופיה משני התם משום דהוי חטאת ונזיר ב' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין ומפרשינן התם חטאת מאי היא דתניא כל אשר יגע בבשרה יקדש כו' ואם איתא דלרב אשי אף במקדש אתי עשה ודחי ל"ת היכי קאמר דהוו ב' כתובי' חטאת ונזיר הא קרא דחטאת אצטריך לגופיה דלא הוה ילפינן מנזיר משום דגבי חטאת הוה אמינ' אתי עשה ודחי ל"ת להכי איצטריך קרא דיקדש לומר דהוי עשה ול"ת דאין עשה דוחה ל"ת ועשה כדקאמר הכא בזבחים אלא ודאי דאף רב אשי אזיל ומודה לתירוצא דרבא דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש. אלא דעדיפא מינה משני דבלא"ה נמי ניחא ולהכי משני שפיר התם דהוו ב' כתובים הבאים כאחד דחטאת ודאי יליף מנזיר וליכא למימר דאתי עשה ודחי ל"ת דהא אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש ולהכי איצטריך קרא גבי חטאת כי היכי דנהוי ב' כתובים הבאים כאחד וא"כ הדרא קושיא לדוכתא על הר"ב מגילת אסתר. ובכן אין צורך למ"ש הר"ב דברי אמת בקונט' דנ"ו ע"ד שהקשה קושיא זו מדברי רב אשי לרב אשי גופיה. וכתב שהסוגייאות חלוקות יעו"ש.

ואולם לא הרב הנז' תלונותינו כי זו היא שקשה גם על רבותינו בעלי התוספות בעירובין ס"פ המוצא תפלין ד"ק ע"א ד"ה מתן ד' דכשנתערבו מתן ד' במתנה אחת למה לא ינתנו במתן ד' וליכא משום בל תוסיף דאתי עשה דמתנות ודחי לאו דבל תוסיף דלא דמי כלל לכלאים בציצית דהכא ע"י פשיעה הוא בא ואינו יכול להתקיים בלא דחיית הלאו עכ"ל. ומלבד מה שקשה בעיקר קושייתם דאשתמיט מינייהו האי כללא דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש גם עיקר תירוצם שכתבו דכל דע"י פשיעה אין עשה דוחה ל"ת הוא היפך הך סוגייא דזבחים דפרכינן וליתי עשה ולידחי ל"ת אע"ג דנגיעת בשר קדש בבשר פסולה ע"י פשיעה הוא בא ולא משני תלמודא כדמשנו התוס' ז"ל. ועיין בחי' הריטב"א שם בעירובין שהביא דברי התוס' ותירוצם. והוא ז"ל תירץ עפ"י כלל זה דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש ודוק. ותו ק"ל בתירוץ התוס' מסוגייא דפ' במה מדליקין דכ"ד דפרכינן עלה דמתני' דאין מדליקין בשמן שרפה דניתי עשה דשריפת קדשים ונדחי ל"ת דיו"ט ולא דחי שאני הכא דבא ע"י פשיעה. וההיא יש ליישב דפריך על העצמות והגידין שאין שורפין אותן ביו"ט כדאיתא בפסחים דפ"ג א"נ בשנטמא כו' אמנם קושיא קמייתא ק' ועיין בספר שער המלך. ועיין עוד במה שכתבתי בשורש נשבע לבטל את המצוה יעש"ב.

פרק ב

הלכה ט

שכחו ולא הביאו סכין מע"ש אומר לכותי כו' ודבר שעשייתו אסורה עלינו כו'. הנה מרן בש"ע א"ח סי' של"ב ס"ו כתב שאם שכח ולא הביא איזמל מע"ש לא יביאנו בשבת אפילו דרך כרמלית שאין בו אלא איסור דרבנן שחכמים העמידו דבריהם אפילו במקום כרת וכן אסור לומר לגוי לעשותו כל שאם הישראל עושהו יש בו איסור תורה דהיינו שיעבירנו דרך ר"ה יע"ש. והן הן דברי הרי"ף והרא"ש בפרק ר"א דמילה והוכיחו שם דאמירה לגוי במידי דאסיר לישראל מן התורה דאפילו במקום מצוה אסור כההיא דעירובין פ' הדר דס"ח דאמרינן ולא שני לך בין שבות דאית בו מלאכה לשבות דאין בו מלאכה דמה"ט אסרו חכמים לומר לגוי שיביא מים דרך ר"ה או שיאמר לו שייחם אותן אבל דרך כרמלית מותר כיון דלישראל לא אסירי אלא דרבנן דשבות במקום מצות התירו ע"כ. ולכאורה איכא למידק מאי שנא דהתירו לומר לגוי שיחלוב בהמתו בשבת כל שמצטערת מחמת רוב החלב כמ"ש הרא"ש ע"ש מוהר"מ בפרק מפנין דקכ"ח ע"ב והטור ומרן בש"ע בסימן ש"ה פי"ט משו' צער בע"ח דהוי דאורייתא ואמירה לגוי דרבנן ואתי דאורייתא ומבטל דרבנן. והרי העמידו חכמים דבריהם במקום כרת גבי מילה ואסרו אמירה לגוי ומאי שנא צבע"ח דנפ"ל מקרא דעזוב תעזוב כדאיתא בב"מ פרק אלו מציאות יע"ש.

איברא דהיא גופא איכא למידק מההיא סוגייא דפרק מפנין שהתירו להביא כרים וכסתות ולהניח תחת הבהמה בשבת אע"ג דהוי מבטל כלי מהיכנו משום דאינו אלא שבות דרבנן ואתי צער בע"ח דאורייתא ומבטל דרבנן ועוד למה לא התירו כל שבותין דרבנן משום מצוה דאורייתא ואנן איפכא מתנינן גבי שופר ולולב ומגיל' שאסרו חכמים לעלות באילן ביו"ט ולשוט במים וכן לתקוע בשבת משום גזירה דרבה כדאיתא בר"פ לולב וערבה והן הלכות פסוקות. וכבר הוק' לו כן להרב החסיד מוהר"י אלגאזי בספר ארעא דרבנן בהשמטות אות ט' יע"ש. ולדידי יש לו מן הישוב עפ"י מ"ש הרא"ם בתוספותיו על הסמ"ג בהלכות שופר עלה דאמר רבה גזירה שמא יטלנו ויעבירנו ד"א בר"ה דאין כח ביד חכמים לעקור דבר תורה בשב ואל תעשה אלא היכא דליכא הכשר מצוה כי ההיא דלא עולין באילן ולא מפקחין את הגל דבעידנא דעקר שבות דרבנן לא מקיים עשה דתקיעה אבל כל היכא דבעידנא דעקר שבות דרבנן מקיים עשה של תורה אתי עשה של תורה ודחי שבות של דבריהם ומה שיש לי לעמוד על דברי הרא"ם ז"ל הללו עיין בפ"ב מה' שופר ה"ו יע"ש. והשתא הכא דהוי הכשר מצוה דבעידנא דמבטל

כלי מהיכנו מקיים עשה דעזוב תעזוב אתי דאורייתא ומפיק דרבנן וממילא נתיישבו דברי הפוסקים שהתירו אמירה לגוי לחלוב בהמתו כיון דבעידנא דהגוי חולב הבהמה מתבטל צערה ואע"ג דאמירה לגוי לאו בעידנא הוא מ"מ עיקר איסור זה אינו אלא משום איסור החליבה גזי' שמא יחלוב הוא בעצמו והא ודאי לא עבר אאיסור דרבנן אלא בשעת שהגוי חולב הבהמה עפ"י דבורו.

וראיתי להר"ב מ"א בסימן ש"ה סי"ט בדין בהמה שנפלה לאמת המים שכת' משם רבינו פכ"ה דשבת דאסור לישראל להעלותה בידים אע"ג דאיכא צבע"ח משום דאין לנו לדמות גזירות חכמים אלו לאלו כי יש דברים שהעמידו דבריהם אפי' במקו' מצו' עכ"ל הנה שלל בדבריו הללו קו' הרב מוהר"י אלגאזי משום דלא כל השבותין שוין והם אמרו והם אמרו והדבר מסור בידם דגבי מילה אסרו משום שבות של דבריהם להביא אזמל באמירה לגוי וכיוצא אעפ"י שמתבטל מצות המילה לגבי צעב"ח התירו.

ואולם אנכי לא ידעתי לפי דבריו ז"ל איך התיר הרא"ש אמירה לגוי לחלוב הבהמה משום צעב"ח ומי גילה לו רז זה דבשבו' כזה התירו חכמים בתר דאשכחן דע"י ישראל אסור להעלותה משום שבות דטלטול הבהמה ויותר תימא על המ"א שלמד מדברי הרא"ש להתיר לומר לגוי להעלות הבהמה מן המים אחר שכתב שאין לדמות גזירות חכמים אלו לאלו. ואם על דברי הרא"ש אנו מצטערין איך הרב ז"ל הוסיף על דבריו ולא הרגיש בזה.

הן אמת דבעיקר דינו אנו מודי' לו ולא מטעמו אלא משום דאמירה לגוי להעלותה הוי שבות דשבות במקום מצוה דשרי שהרי אף לישראל אינו אסור להעלותה אלא משום שבות דרבנן אמנם דברי הרא"ש ז"ל תמוהים ועומדים לפי מ"ש הוא ז"ל שאין לדמות הגזירות זו לזו. ולפי הנראה הרא"ש ז"ל פליג על רבינו וס"ל דאף הישראל מותר להעלות' בידים דזה שבות וזה שבות ומדמינן אהדדי שלא כדברי רבי' כי היכי דיליף הרא"ש לומר לגוי לחלוב מדשרו רבנן לבטל כלי מהכנו. ועל המ"א ז"ל לבד תלונותינו שלא הרגיש בזה ולולי דברי המג"א יש מקום לומר באופן אחר במה שלא התירו עליית הבהמה ויתיישבו דברי הרא"ש ז"ל דכל שבות של דבריהם דאסור משום גזירה שמא יבא להתיר איסור תורה כגון איסור מבטל כלי מהיכנו דדמי לסותר בנין כמ"ש רבינו פרק כ"ה מה' שבת הכ"ג ויבא להתיר סתירה בשבת לגבי מצוה התירו דגזירה זו רחוקה היא ולא קרובה אבל שבות של דבריהם שאינו משום גזירה אלא משום הדבר בעצמו דמצוה לנוח בשבת ולא יעשה עובדים דחול בשבת כאיסור טלטול אבנים כמ"ש רבינו בספכ"ד מה' שבת הי"ב י"ג בדברים אלו אפשר שהחמירו חכמים יותר ואפילו לגבי

מצוה. ולהכי בעליית הבהמ' מן המים אסרו דעיקר האיסור אינו משום גזירה אלא מצד הדבר בעצמו דמחזי כעובדים דחול וכיון שכן שפיר יליף מוהר"מ ז"ל להתיר אמירה לגוי משום צעב"ח כיון שאינו אלא משום גזירה ודמי למבטל כלי מהיכנו ואע"ג דתקיעת שופר אסרו משום גזירה דשמא יעבירנו ד"א בר"ה י"ל דבגזירה קרובה טפי כי האי החמירו דקרוב הדבר מאד שיבא לידי איסו' דאוריית' כיון שאין הכל בקיאין בתקיעת שופר ולהכי לא אמרו בגמרא טעמא משום שמא יתקן כלי שיר דהוייא חששא רחוקה אלא משום גזירה שמא יעבירנו ד"א בר"ה וזו היא תשובה נכונה למה שהק' הרא"ם ז"ל אמאי לא חששו לשמא יתקן כלי שיר דלחששא קרובה חששו לרחוקה לא חששו.

האמנם הא ק"ל על הפוסקי' שהתירו שבות זה משום צבע"ח מההיא דפ' במה בהמה דנ"ג דהפליגו תנאי גבי בהמה שאכלה כרשיני' אם מותר להריצה בחצר גזירה משום שחיקת סמנים מר חייש לשחיקת סמני' ואסר ורבנן לא חיישי ושרו ופסקינן הילכתא כמאן דלא חייש ופסקו כן הרא"ש והטור בסימן של"ב משמע דאי הוה מקום למיחש הוה אסיר אע"ג דאיכ' צבע"ח ועיין בדברי מרן שכת' בשם המרדכי דאם אחזה דם וספק שמא תמות דמותר לומר להגוי להקיז דמה דאי לא נתיר לו מתוך שאדם בהול בממונו יבא להקיזה יע"ש ולא התיר מטעם צבע"ח משמע דפליג על מוהר"ם ז"ל וכעת צל"ע. שוב ראיתי שחילוק זה שחילקנו בין שבות דשכיח לשבות דלא שכיח ואמטו להכי נקטו בגמ' גבי שופר שמא יעבירנו ד"א בר"ה ולא נקטו טעמא משום דיתקן כלי שיר הוא גמרא ערוכה בפסחים פרק אלו דברים דף ס"ו ע"ב דקאמר בגמ' גבי בני בתירה דשאלו מהלל שבות כלאחר יד אי דחינן במקום מצוה ופי' רש"י ז"ל משום דשבות זה לא שכיח ועיין בדברי התוס' שם. ושו"ר להרב לח"מ בה' שופר פ"ב ה"ו תירץ כן בעיקר קו' זאת יעש"ב.